

Kas yra ir kam reikalinga teorija?

- Padedą suprasti pasaulio veikimo principus
- Suteikia žinojimą, kaip galima keisti pasaulį
- Leidžia struktūruotai atsakyti į daugelį tarptautinės politikos stebėtojams kylančių klausimų?
- Leidžia ne tik apibūdinti elgesį (kas padarė ką), bet ir paaiškinti to elgesio priežastis (kodėl tai buvo padaryta?)

TEORIJA

Pateikia generalizuotus apibūdinančius ir paaiškinančius teiginius apie tarptautinės sistemos ir jos sudedamųjų dalių sąveikos principus, pokyčius, struktūrinius ypatumus ir procesus. Teorijos užsiima bendrų tendencijų išryškinimu, o ne konkrečių atvejų aiškinimu. Teorija išskiria probleminius klausimus (priklausomus kintamuosius) ir apibrėžia juos lemiančius priežastinius ryšius (nepriklausomus kintamuosius). Teorija - mentalinis konstruktas (pažinimo schema), įgalinantis tyrėją nepasiklysti informacijos apie "realybę" tarptautinėje politikoje gausoje. Teorija struktūruoja ir apibrėžia esminius aspektus, kurie formuoja tarptautinės politikos "žaidimo taisykles" (t.y. pasako, kas yra svarbu, o kas, ne)

Kiek teorijų

Nėra vienos vienintelės teorijos - teorijos skiriasi savo ontologija, epistemologija, metodologija

***Ontologija** - požiūris į tai, kas yra. Skirtingos teorijos pabrėžia skirtingus pasaulio aspektus: politiką, karą, ekonomiką, vertybės, moralę, idealus, ir t.t.*

***Epistemologija** - požiūris į tai, kaip galima pažinti nagrinėjamą pasaulį? Ar pažinimas įmanomas tik suvokiant socio-politinį nagrinėjamų reiškinių kontekstą, ar yra įmanoma pažinti nuo subjektyvių principų (mentolinių kodų) nepriklausomą pasaulį.*

Racionalizmas prieš Reflektyvizmą

Racionalistinės teorijos teigia, kad egzistuoja pasaulis, nepriklausomas nuo apie jį kuriamų teorijų ir tą pasaulį galima pažinti, atrasti universalius dėsnius.

Reflektyvistai teigia, kad tai neįmanoma ir dėl to susilaukia griežtos racionalistų kritikos – jūs nesate mokslininkai.

Aiškinimas prieš Supratimą

AIŠKINIMAS - teorija yra „irankiu dežute“ pasauliui suprasti, paaiškinti ir nuspeti. Remiamasi pozityvistine prieiga – egzistuoja objektyvus pasaulis, kuri galima moksliskai pažinti.

SUPRATIMAS - negalimas objektyvus "poziuris is salies"
Kurdamas teoriją, tu kuri/keiti ir jos objektą – tarptautinę politiką.

Didieji Debatai Tarptautinių santykių teorijoje

- (1) Idealistai prieš Realistus (XX a. pradžia, abu PK)**
- (2) Tradicionalistai (istorikai) prieš Biheivioralistus (1950-1960)**
- (3) Tarp-paradigminis disputas (1970-1980)**
- (4) Aiškinimas prieš Supratimą, Pozityvizmas prieš Post-pozityvizmą, Racionalizmas prieš Reflektyvizmą**

Teorijų tipai

Normatyvinė teorija

Aiškinamoji (explanatory) teorija

Konstitutyvinė teorija

Kritinės teorijos

Teorija, kaip požiūrio į pasaulį prizmė

Realizmas

Klasikinis realizmas

- Pasaulį reikia matyti tokį, koks jis yra (idealizmo kritika)
- Valstybių ir jų lyderių interesas - galia
- Galios siekis užkoduotas žmogiškoje prigimtyje
- Moralė ir teisingumas nevaidina vaidmens tarptautinėje politikoje

Strukturinis realizmas

- Sisteminio lygmens teorija
- Pagrindiniai sistemos veikėjai - valstybės
- Valstybės yra racionalūs unitariniai veikėjai (black box)
- Vidaus politika atsieta nuo tarptautinės politikos
- Anarchija - pamatinis tarptautinės sistemos organizacinis principas (dominuoja savipagalba ir netikrumas)
- Anarchijos pasekmė - galios didinimo siekis (išlikimo vardan)
- Valstybės elgiasi vienodai tomis pačiomis sąlygomis
- Valstybės siekia galių balanso

Klasikinio ir struktūrinio realizmo panašumai

- Siekiama pažinti pasaulį "koks jis yra"
- Vidaus politika atsieta nuo tarptautinės politikos
- Valstybės yra racionalūs utilitariniai veikėjai (nėra vietos moralei)
- Galia ir saugumas yra pagrindiniai valstybių interesai
- Konfliktas - natūrali tarptautinės politikos būseną
- Tarptautinė sistema iš esmės nekinta (lieka anarchiška)

Klasikinio ir struktūrinio realizmo skirtumai

Veikėjai:

Neorealizmas - tik suverenios valstybės

Klasikinis - tam tikras vaidmuo valstybių lyderiams

Interesai:

Neorealizmas - saugumas

Klasikinis - galia

Kaip atsiranda interesai:

Neorealizmas - sistemos struktūra

Klasikinis - žmogiškoji prigimtis

p_i d_i	player COOPERATE DEFECT	
 player COOPERATE DEFECT	COOPERATE	DEFECT
	COOPERATE	DEFECT
	3 3 3 3	0 5 0 5
	5 0 5 0	1 1 1 1

Liberalizmas

- individai yra racionalūs
- egzistuoja progreso galimybė socialiniame gyvenime
- žmonės, nors ir siekia savo interesų, gali bendradarbiauti ir kurti taiką (pasaulinę) visuomenę
- demokratija, ekonominė priklausomybė ir tarptautinė teisė gali padėti įveikti saugumo dilemą.
- Karas nėra natūrali santykių tarp valstybių būklė

Neoliberalizmas (Institucinis liberalizmas)

- Pagrindinis klausimas: kaip užtikrinti valstybių ir kitų veikėjų bendradarbiavimą anarchinėje aplinkoje
- XX a. bendradarbiavimas daug dažnesnė sąveikos forma nei karas
- Tai lemia tarptautinių institucijų plėtra

Prielaidos (bendros su realistais)

- Valstybės pagrindiniai veikėjai
- Jos yra unitariniai, racionalūs, naudą maksimizuoti siekiantys veikėjai
- Valstybės yra savanaudės ir racionalumą supranta kaip kaštų-naudos santykį

Prielaidos (skirtingos nuo realistų)

- Žmonės racionalūs, todėl galima bendra nauda (win-win)
- Didėjanti tarpusavio sąveika ir apsikeitimas informacija keičia tarpusavio santykius
- Nauda gali būti maksimizuojama bendrai kuriant efektyvias institucijas
- Anarchijos keliamos kliūtys gali būti įveiktos efektyvių institucijų pagalba.

Svarbi vieta neoliberalų teorijoje – tarptautinėms institucijoms:

- Sukuria sąlygas reguliariam bendravimui
- Leidžia geriau pažinti vieni kitų preferencijas
- Sudaro sąlygas atrasti bendrus interesus
- Skatina keitimąsi informacija
- Didina skaidrumą (t.y. mažina nežinojimą ir nenusipėjimą)

Liberalizmas

- individai yra racionalūs
- egzistuoja progreso galimybės gyvenime
- žmonės, nors ir siekia savo interesus, bendradarbiauti ir kurti taikią visuomenę
- demokratija, ekonominė priklausomybė, tarptautinė teisė gali padėti įveikti dilemą.
- Karas nėra natūrali santykių būklė

Konstruktivizmas

Atramos taškas – tarptautinė politika yra socialinis konstruktas

To pasekmė:

- nėra vienos socialinės realybės. Pasaulis yra skirtingas dėl skirtingų vertybių, prasmių ir normų
- normos, taisyklės ir kalba tampa savarankiškais tarptautinės politikos veiksniais, įprasminančiais materialius objektus (galia, geografiją, teritoriją, ginkluotę)
- tarptautinės politikos realybė yra tai, „ką mes iš jos padarome“
- pasaulis formuojamas socialinės sąveikos procese: agentai suteikia prasmę struktūroms, o struktūros daro poveikį agentų elgesiui.

- Esminiai konstruktivizmo teiginiai:
  - 1) reikšmės yra konstruojamos intersubjektyviai;
  - 2) idėjos yra svarbios materialiam pasauliui suprasti;
  - 3) vyksta abipusė veikėjo ir struktūros sąveika.

Elgesio logika

**Racionalizmas – pasekmių logika:
racionalių veiksmu laikomas elgesys,
nukreiptas į individo interesų ir naudos
maksimizavimą**

**Konstruktivizmas – atitikimo logika:
elgesio tinkamumą apibrėžia vertybės ir
normos, įtvirtintos dominuojančioje
socialinėje struktūroje, o ne grynai
individualistinis naudos maksimizavimo
siekis.**